

MODERNİZMİN KARANLIK YÜZÜ: RİSK TOPLUMU

Suat SOYDEMİR

Öğretim Görevlisi

Yalova Üniversitesi Çınarcık Meslek Yüksek Okulu

Yönetim ve Organizasyon Bölümü -Yerel Yönetimler Programı

Çınarcık/ YALOVA

E-posta suatsoydemir@hotmail.com

Özet

Risk kavramı, son otuz yılda sosyal psikoloji, çalışma ekonomisi, tıp, finans, hukuk, iş yaşamı, ekoloji v.b. alanlarında öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Nükleer santrallerle ilgili korkular, çevre sorunları, küresel ısınma, GDO'lu ürünler, depresyon, sel, sosyal sorunlar vb. alanlarda yaşadığımız dönemi bazı sosyal kuramcılar risk toplumu (düşünümsel modernleşme) olarak isimlendirmektedir.

Risk toplumu kuramı Ulrich Beck'in temellerini attığı, Anthony Giddens ve Niklas Luhman'ın geliştirdiği ve giderek pek çok sosyal bilimcini katkıda bulunduğu bir kuramdır. Bu amaçla, çalışmada geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde risk toplumu kuramının ortaya çıkış süreci incelenecektir. Çalışma U. Beck ve A. Giddens'in görüşleri ekseninde risk çeşitleri ve bu risklerin küresel boyutta etkileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Risk, Modernizm, Risk toplumu

Alan Tanımı: Kamu Yönetimi – Modernleşme ve Değişim

THE DARK SIDE OF MODERNISM: RISK SOCIETY

Abstract

It has been seen that the term of risk has appeared in the fields of social psychology, work economy, medicine, finance, law, business life, ecology etc. since the last 30 years. Some social theorists name the period as risk society (transformational modernization) during when we experience fears of nuclear plants, environmental problems, global warming, earthquakes, flood, social problems, GMO (organisms whose genes have been manipulated), etc.

Risk society is a theory whose foundations were laid by Ulrich Beck and was developed by Anthony Giddens and Niklas Luhman. Many social scientists

gradually contribute to the theory. Having this goal, in this study the emergence of risk society theory in the transition process from traditional society to modern society will be investigated. In the study, risk types and the global effects of these risks will be investigated in the axis of U. Beck and A. Gidden's opinions.

Key words: Risk, Modernism, Risk Society.

JEL Code: Z19

1. RİSK KAVRAMI VE TARİHİ ARKA PLANI

Risk kelimesinin etimolojik kökeni antik çağda Homeros'un Odysseia destanına dayanmaktadır. Niklas Luhmann, risk teriminin bir neolojizm olduğunu belirterek kelimenin 17. Yüzyılda İngilizce'ye denizcilikte kullanılan bir kavram olarak girerken 18.yüzyılda ise Almanca'ya girmiştir (Lupton, 1999:5). Latince risk kelimesi " kısa kesmek" anlamındaki "resegare" fiilinden türetilen " resicum", "risicum" , "riscus" olarak kullanılmıştır. Almanca'da "risiko" , İngilizce'de "risk", Fransızca'da "risque" , İtalyaca'da "risico", İspanyolca'da "riesgo" olarak kullanılmıştır. Kelimenin günümüzdeki anlam karşılıkları " riziko, tehlike, zarar olasılığı, tehlikeyi göze almak, tehlikeye atmak" şeklinde verilmiştir. Risk kelimesi,Türkçeye Fransızcadan geçmiştir. Kelime anlamı "zarara uğrama tehlikesi, riziko" şeklinde tanımlanmıştır (Doğan,1981:1113).

Risk kelimesinin önemli bir kullanım alanına kavuşması geleneksel toplumdan modern topluma geçiş sürecinde kazanmıştır. Geleneksel veya feodal toplumda bireyin eylemlerini belirlemede daha çok inanç ve kader düşüncesi ön plandaydı. Bir anlamda birey hayatı boyunca yaşadığı toplumda karşılaştığı salgın hastalıklar, ölüm, açlık, zenginlik, savaş, büyü gibi olayları doğa üstü olaylar olarak veya tanrısal nedenlere bağlamışlardır. Sel , deprem, aşırı sıcaklar ve soğuklar, yıldız kayması ve diğer gökyüzü olaylarını Tanrısal nedenlere bağladıkları gibi şeytanlara, cadılara, yaratıklara, canavarlar bağlamışlardır. Dolayısıyla korku ve kaygı kaynağı olmuştur. Aydınlanma döneminde ise Risk kelimesinin kökü 'cesaret etmeyi' ve kahramanlığı çağrıştırmaktadır. Fakat yakın zamanlara kadar ' şans oyunlarında tanrılara karşı meydan okuma' anlamına gelir. Modern İngilizcedeki "tempting fate" (şansına fazla güvenmek) deyişi kaderi temsil eden Ate'nin insanları aşırı böbürlendikleri ve geleceği öğrenmeye çalıştıkları için cezalandırdığı Yunan tragediyalarından gelir (Sennett, 2010: 84).

Risk günümüzde özellikle 1970'li yıllardan itibaren öne çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu yıllarda nükleer santrallerle ilgili korkuların, çevre sorunlarının etkisiyle sürekli gündemde kalmaya başlamıştır. Risk kelimesi günümüzde

akademik çevrelerde sosyal psikoloji, çalışma ekonomisi,tıp, finans, hukuk, iş yaşamı, ekoloji v.b. alanlarında ölçülmesi ve tahmin edilmesi gereken bir araç olarak risk, yaygın bir kullanım önceliğine sahiptir. Bu bağlamda birçok alanda özellikle sosyal psikolojide risk alma, tıp alanında özellikle halk sağlığı alanında bazı hastalıklar için riskli grubu oluşturma, işletme alanında risk yönetimi ve sermayesi, ekolojik ve çevresel riskler gibi sıklıkla kullanılmaktadır. Bütün bu kullanım alanları göz önüne alınacak olursa risk kavramının, son otuz yıldır akademik alanda ve gündelik yaşamda yaygınlaşan bir kullanım alanına sahip olduğunu söylemek yanlış olmaz (Yılmaz, 2010 : 24-25) (Lupton, 1999:8).

2. RİSKE DAİR SOSYOLOJİK YAKLAŞIMLAR

2.1.Ulrich Beck : Düşünümsel Modernleşme

Risk toplumu kuramını inşa eden Beck, risk kavramının anlamından yola çıkarak riskin değişen anlamını sosyo-kültürel zeminde ele alarak makro söylemsel analize ulaşmaya çalışmıştır. Çünkü riskler önceki yüzyıllardan farklıdır ve yerel olmakla beraber küresel boyuttadır. Risk toplumu tanımlaması bir geçiş dönemi tanımlamasıdır.Beck, risk toplumu kuramını inşa ederken öncelikle kuramın temelini oluşturan risk kavramını ele almıştır. Beck'e göre risk kavramını modernleşme kavramı ile anlayabiliriz. Risklerin modernliğin icadı olmadığı gibi gelişmenin kendisi kadar eski olduğu belirtmiştir. Günümüz riskleri geçmişteki risklerden ayırmaktadır. Çünkü riskler küreselleşmiştir. Beck , risklerin belirgin özelliklerini şu şekilde belirtmiştir:

Riskler önceden görülemez, tahmin edilemez, dolayısıyla onlara karşı önlem almak zordur. Modernleşmenin en gelişmiş aşamasında ortaya belirsizlik ve denetlemezlik sorunları ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan riskler nelerin yapılmaması gerektiğini söylemesine karşın yapılması gerekenlerin belirsizliği devam etmektedir (Beck, 2005:47). Risklerin öngörülememesi, tanımaması, “ sigortalanamazlık” kavramını ortaya çıkarmaktadır.Tıbbi önlemler almak zorlaşmıştır. Atomik tehlikeler, nükleer kazalar önceki “kaza” tanımına girmediği için sigorta kapsamına da girmemektedir. Günümüzde risk dağılımı ve zenginlik dağılımı farklılaşmıştır.Riskler ülke sınırlarını aşarak tüm ülkeleri etkilemektedir. Riskler belirli bir coğrafyada ortaya çıkarak karmaşık yollarla ve tahmin edilemeden dünyaya yayılmaktadır. Bumerang etkisi gibi ; riskleri üretenler kazançlı çıkmalarına karşın diğer insanlar negatif etkilenmektedirler. Otorite ve denetim eksikliği risklerin tehlikeli boyutunun yaygınlaşmasını beslemektedir (Beck, 1992: 22-27).

Risk toplumu sanayi toplumunun gelişiminin sonucunda ortaya çıkmıştır. Buna göre modernleşme sürecinde ortaya çıkan risklerin önceki yüzyıllardaki risklerden farklıdır. Beck'e göre modernleşme kendi başına buyruk bir hale gelmiştir. Fakat kendini yenileme sürecine girmiştir. Sanayi modernliğin eskime sürecinin yeni yüzü risk toplumdur. Sanayi toplumunda karara bağlı üretilen tehlikeleri hem arttıran hem de meşrulaştıran bir anlayış hakimdir. Sanayi toplumları denetleyemedikleri tehlikelerin yaratıcıları ve meşrulaştırıcıları haline geldi. Bu süreçte risk toplumu seçilecek ya da vazgeçilecek bir seçenek olarak değerlendirilemez. Modernliğin gelişimi sırasında sorumluluk bilinci, güvenlik, denetim, zararları sınırlandırılması ve zararların paylaşımı konusunda ulaşılan düzeyi tehdit potansiyeli açısından yeniden belirleme görevi gündeme gelir.

Beck, dünya risk toplumunda küreselleşen risklerin herkesi etkilemesini eşitsizlik olarak kabul eder. Zengin refah ülkeler ile yoksul ülkeler arasında risk etkileri olumsuz anlamda fark yoktur. Nimetlerin paylaşımında ise büyük fark vardır. Bu durum geliştikçe riskten etkilenenler ile bundan fayda sağlayan arasındaki düşmanca ilişkinin arttığıdır. Fakat üretilen riskler sanayi modernliğinde meşru kılınan "görünmez yan etkileri" birden bire görünmeye başladığında bumerang etkisi gösterecektir. Riskleri üreten, yaygınlaştıranlar ve fayda sağlamaya çalışanlar bir gün tehlikeler döngüsüne yakalanacaktır. Beck'in görüşü ile fail ve kurban er geç aynı kişi olacaktır (Beck ,1992:37-38).

Beck, modernleşme döneminin ilk aşaması olarak kabul ettiği sanayi modernliğinin sonucunda toplumun farklı bir modernleşme sürecine girdiğini ifade eder. Bu dönem bilinçli modernleşmenin iki aşamayı içerdiğini vurgulamaktadır. İlk aşama sanayi toplumundan risk toplumuna geçiş sırasında farklı şekillerde ortaya çıkan risklerin gün yüzüne çıkmadığı dönem. Risklerin yan etkilerinin var olduğu fakat farkına varılmadığı dönemdir. Sanayi modernliğinde riskler dışsallaştırılmıştır. Bu dışsallaştırma eylemi bir inanç haline gelmiştir. İkinci aşama ise Risklerin giderek büyümesi ve çeşitli sahalara yayılması ve sanayi toplumunun kendini risk toplumu olarak görmeye başlamasıdır. Modernlik içinde toplumun kendi yapılarını sorgulamaya başladığı bir süreçtir. Başka bir ifade ile sanayi modernitesinin çözülmesi ve bu çözülme durumunda geleceğe dair öngörüye sahip olunamayışıdır.

Bilinçli modernleşmenin merkezinde yer alan kavram öz eleştiri ve eleştirel bakıştır. Düşünümsel olması kendi üzerine düşünme ve var olan tüm yapıların eleştiri süzgecinden geçirilmesidir. Beck'e göre modernleşme ile düşünümsel modernleşme arasındaki en önemli ayırım "bilinç" kavramında gizlidir. Sanayi

toplumunda risklerin bir takım belirsizlikleri de beraberinde getirmesi bilgi ve bilinç kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Risk toplumu çağında bilgisizlik, bireyleri ve toplumları teknolojik, bilimsel, endüstriyel ilerlemelere müdahaleden ve eleştiriden yoksun bırakacağı için tehlikelidir. Aşırı bilginin ve bu bilginin sorgusuzca kullanılması en az bilgisizlik kadar kötü ve tehlikelidir. Esasında sanayi toplumunun en önemli sorunu da buradadır. Aşırı bilgi ve bilinçsiz kullanımı toplumları ve çevreyi felakete, geri dönüşü olmayan tehlikelere götürmektedir. Çünkü sorgulama,eleştirime, düşünme ve mantık süzgecinden geçirmeye fırsat vermeden bir ilerleme düşüncesi hakimdi. Beck bunu bilinçsizlik kavramı ile belirgin hale getirmektedir. Bilinçsizlik modernliğin bir kusurudur. Sanayi modernleşmesi sürecinde risklerin kısıtlama olmaksızın üretilip kullanılması ile risklerle yaşamın kaçınılmaz zorunluluk halini almasını Beck “risk kaderi” olarak tanımlamaktadır.

Sanayi toplumunun ortaya koyduğu her türlü yenilenmelerin eleştirisidir düşünümsel modernleşme. Çünkü sanayi toplumunda ortaya konan her yenilenme biraz daha sanayileşme bırakmaktadır ve bilinçten yoksundur. Bu nedenle siyasallık da dahil olmak üzere bilim, teknoloji, çevre tehdidi, sefalet, genetik mühendislik, nükleer ve kimyasal teknoloji gibi pek çok alanın sorgulanıp gözden geçirilmesi gerekmektedir. Beck, Düşünümsel modernleşme kuramı ile toplumsal yaşama bir biçimde müdahale etmek gerektiğini söylemektedir. Topluma müdahale etmek “toplumsal tarihin sonu” tezine bir karşı çıkıştır(Beck:2005,55).

Beck’in kendi üstüne düşünen modernleşme kuramında sınıfsal ayrımlar ya da sosyal kategoriler yer almamaktadır. Toplumda belirli bir sınıfın öne çıkması hatta cinsiyet ayrımı bile dile gelmemektedir. Düşünümsel modernleşmenin hedefini uluslar, kıtalar, cinsiyetler tarafından belirlenen sınırları ortadan kaldırmak olarak tanımlamaktadır. Modernliğin önceki aşamalarında çözümsüzlük ve sınırlılıklar mevcuttu. Beck, modernleşmenin koşulsuz, sorgusuz, sualsiz gerçekleşmemesi gerektiğini, bilinçli bir bakışla olması gerekmektedir. Beck modernleşmenin bir süreklilik içerisinde olduğunu ve buna karşı çıkılamayacağını veya reddedilemeyeceğini belirtmektedir. Beck modernleşme sürecine olumlu yaklaşarak risk ve tehlikelerle yüzleşmeyi onlara karşı bilinçlenmeyi, modernleşme ile paralel doğrultuda gitmek için en uygun yol olarak görmektedir. Risk toplumunda ortaya çıkan risklere karşı herkesin sorgulama, bilinçlenme kontrol mekanizmasına sahip olması gerekliliğini belirtmektedir. Çünkü riskler, tehdit ve tehlikelerin boyutları sanayi toplumunda olduklarından çok daha büyüktürler. O kadar büyüktür ki, çoğunlukla duyularla algılanamayacağı gibi bilimle de belirlenemez.

Bu şekilde riskler karşısında çok boyutlu önlemler almak gerekir. Çok boyutlu önlemler alınabilmesi için Beck çok sesliliği önerir. Çok seslilik ve çoğulculuk sonucunda ortaya çıkan düşünceler, öneriler, dikkatlice sonuçları da göz önünde bulundurularak incelenmeli, eskisinden farklı, yaratıcı ve mantıklı bir sistem oluşturulmalıdır. Beck bu nedenle düşünümsel modernleşmeyi “ mantık reformu” olarak da tanımlamaktadır.

2.2. Anthony Giddens: Geç Modernleşme

Antony Giddens'in risk söylemi, modernliğin üzerine yaptığı analizlerin yan ürünleri olarak değerlendirilebilir. Giddens'a göre modernlik 17. yüzyıldan başlayıp bütün dünyayı etkisi altına alan toplumsal yaşam ve örgütlenme biçimidir. Giddens' a göre bu modernleşme sürecinde geleneksel toplum tümüyle ortadan kalkmaz. Kendini geçmişin yerine ikame eden bir dünyadır modernlik. “Günümüz toplumunun tarihini karakterize eden geleneklere, adetlere, alışkanlıklara, rutinlere, beklentilere, ve inançlara bağlı olmayan bir toplum olarak sosyal bir düzenlemesidir. Modernlik farklılığın tarihsel bir koşulu, şu veya bu şekilde, daha önce var olan her şeyin yerinden edilmesidir” (Giddens, Pierson,2001:xxvii).

Giddens'a göre Modernliğin ortaya çıkardığı yaşam tarzı sürekli olarak yaygınlaşarak ve yoğunlaşarak devam etmektedir. Geleneksel döneme oranla toplumsal değişim daha belirgin ve etkilidir. Yaygınlık boyutu, küresel bağlantıların kurulmasına ve etkilenme yollarının açılmasıyla sonuçlanmıştır. Yoğunluk boyutu ise gündelik hayatta bireysel ilişkilerin mahrem ve ilişkisel yönüyle doğrudan ilişkilidir. Bu yapılanma, değişimin hızı ve değişimin etkinlik alanı kavramıyla doğrudan tanımlanabilir (Yılmaz, 2010:55). “ Modernlik, yapısal olarak küreselleştiricidir ve bu olgunun sarsıcı sonuçları modernliğin düşünümsel karakterinin döngüselliliğiyle birleşerek risk ve tehlikenin yeni bir yapıya büründüğü bir olaylar evreni oluşturur. Modernliğin küreselleştirici eğilimleri eşzamanlı olarak hem yaygın hem de yoğun niteliktedir; hem yerel hem de kutuplarda karmaşık değişim diyalektiğinin parçası olarak bireyleri geniş ölçekli sistemlerle bağlantılı duruma getirirler” (Giddens, 2010a:160). Tam bu noktada “ Modernite bir yandan belirli alanlar ve hayat tarzlarının genel riskliliğini azaltırken, öte yandan önceki çağlarda büyük ölçüde veya kesinlikle bilinmeyen yeni risk parametrelerini devreye sokar. Akla mutlak güven konusundaki yaygın şüpheliğin yanı sıra, bilim ve teknolojinin çift yüzlü olduğu, yani insanlığın yararına imkanlar sunduğu kadar yeni risk ve tehlike parametreleri de yarattığı, kabulüdür. Bu dönemde riski risk olarak kabul etmek insan eylemlerinin önceden

belirlenmiş bir yönde ilerlemediğini kabul etmektir.”(Giddens, 2010b:14-45) Giddens, geç modernite veya radikalleşmiş modernleşme dönemi yaşadığımızı belirtmektedir. Yoğun ve giderek yaygınlaşan yaşam tarzı içerisinde var olan riskler modernizmin karanlık yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda Giddens, U.Beck ile paralel düşünmektedir. Risk toplumu düşüncesini şekillendirirken Beck’ten fazlasıyla etkilenmekle beraber risk söylemini daha geniş zeminde ele alarak ve yaygınlaştırarak ortaya koymaktadır. Beck’in düşünümsel modernleşme söylemi Giddens’ta geç modernleşme kavramıyla dönemsel adlandırma itibarıyla aynı fakat içeriğine yüklenen anlam farklılık göstermektedir. Giddens, öncelikli olarak modernliğin risk profilini ve sınıflandırma ölçütlerinin betimlemesini yapar.

Giddens’a göre risk profilini oluşturan zemin Birincisi, riskin yoğunluk anlamında küreselleşmesidir. Risk yoğunluğu olarak adlandırılan şey, bugün içinde yaşadığımız koşulların tehdit görünümündeki temel ögesidir. Nükleer savaş olasılığı, ekolojik yıkım, engellenemeyen nüfus patlaması, küresel ekonomik mübadelenin çöküşü ve diğer gizli küresel felaketler herkes için cesaret kırıcı bir tehlike ufku oluşturmaktadır. İkincisi, riskin yoğunlaşmasından çok, risk ortamlarının dünya çapında yayılmasıyla ilgilidir. Riskin, çok sayıda kişiyi etkileyebilecek nitelikte rastlantısal olay sayısının çoğalması anlamında küreselleşmesi söz konusudur. Üçüncüsü, yaratılmış çevreden ya da toplumsallaşmış doğadan kaynaklanan risklerdir. Dördüncüsü, milyonların yaşam şansını etkileyen kurumsallaşmış risk ortamlarının gelişimiyle oluşur. Yatırımcı pazarların etkinlik alanlarının ve yaygınlığının rekabet içerisinde oluşturduğu risklerdir. Beşincisi, riskin risk olarak bilinmesi: Riskler içindeki “bilgi ve boşluklar” dinsel bilgiler veya sihir yoluyla kesinlik haline çevrilemez. Altıncısı, yaygınlaşmış risk bilgisidir. Ortak olarak karşılaşılan risklerin çeşitliliği ve meydana gelebilecek tehlikelerin geniş kitleler tarafından farkına varılmasıdır. Yedincisi ise uzmanlığın sınırlılığının bilinmesi; hiçbir uzmanlık sistemi, uzmanlık ilkelerinin uygulama sonuçları açısından tümüyle uzman olamaz. Sıradan insanlarla uzmanlar arasında risk profilinin algılanmasında farklılıklar olmasına karşın, risklere karşı gösterilecek tepkilerin boyutları açısından önemli farkların olup çok açık değildir (Giddens,2010a:114-119).

Giddens, risk toplumunda toplumsal düşünümelliğe vurgu yaparken düşünümsel modernleşme ile küreselleşmenin iç içe geçmiş ve belirsizliğin temelini oluşturduğunu iddia eder. Giddens, küreselleşmeyi modernliğin sonuçlarından biri olarak görür ve ona göre küreselleşme tüm ulusları kapsayan ve hatta tüm uluslar üstü bir belirsizlik durumunun nedenidir.

Risk kavramının, modernliğin kuramsal boyutlarıyla ilgili yeni formların zenginliğini sağlayan, refah devletinin yeni konumudur. Giddens'a göre bugün risk konusunda yapılan tartışmaların odağında refah devletiyle ilgili yapılan açıklamalar önemli bir ayağı oluşturmaktadır Giddens'a göre riskin kabulü, refahın şartıdır. Riskin kabulü çevresel ve diğer sorunları çözmek için gereklidir. Refah devleti risklerin idaresi üzerine kurulu bir sistemdir ve refahın sürekli olarak yeniden yapılandırılması esastır. (Giddens, Pierson,2001:211) Refah sistemlerinin risk kontrolüyle ilgilendirilmesinin arka planında tümüyle aydınlanma felsefesi yatar. Çünkü risk düşüncesi, geleceği kontrol altına alma ve tarihten insani amaçlarla yararlanma çabasının ayrılmaz bir parçasıdır. Giddens'a göre refah devleti özünde bir risk yönetim sistemidir (Giddens, 2010b :146).

Giddens, Riskleri ilk etapta iki kategoriye ayırır. Birincisi sanayi modernleşmesi içerisinde geleneğin ya da doğanın sabitliklerinden kaynaklanan dışsal risktir. İkincisi ise genellikle çevresel riskleri tanımlayan, elde edilen bilginin dünya üzerindeki etkisinden kaynaklanan ve hakkında tarihsel bir deneyime sahip olunamayan İmal edilmiş risktir(Giddens, 2000:40). Giddens'a göre dışsal risk bireylerin beklenmedik bir anda (dışarıdan- hasadın kötü geçmesi, sel baskınları, salgın hastalıklar, açlık vb.) vuran olayların oluşturduğu risklerdir. Bu riskler bütün nüfus içerisinde aşağı yukarı öngörülebilir olmalarına ve sigorta edilebilmelerine yetecek kadar düzenli ve sık meydana gelir. Dışsal riskler, son derece etkili bir şekilde hesaplanabilir, zaman ve risk çizelgelerine başvurarak insanları nasıl sigorta edeceğinize karar verilebilir özelliktedir (Giddens, Pierson,2001:222). İmal edilmiş risk, sanayi modernliğinden düşünümsel modernliğe geçişin en önemli göstergesidir. Giddens'a göre imal edilmiş risk, bizzat insanlığın gelişim sürecindeki gelişmeler, özellikle bilim ve teknolojik ilerlemeler tarafından oluşturulmuştur (Giddens, Pierson,2001:222). Giddens, dışsal ve imal edilmiş risk kavramının dışında modernliğin ve küreselleşmenin büyük etkisi sonucunda oluşan "yüksek maliyetli riskler"e dikkat çekmektedir. Yüksek maliyetli riskler, beraberinde telafi edilemez hasarlar getiren risklerdir. Çünkü uzun vadede sonuçları bilinmez ve tam olarak değerlendirilemez. Çok geniş, yaygın ve derin bir nedensellik ilişkisi içerisinde olduğundan iyi bilinen değerlendirmeler bu tür risklerin analiz edilmesinde ve nasıl başa çıkılacağı konusunda insanları çaresiz bırakmaktadır (Giddens,2010b:158-159). 1996 yılında Çernobil nükleer istasyonunda meydana gelen kazanın uzun vadeli sonuçları hala tam olarak hesaplanabilmiş değildir. Gelecek yıllarda sağlık problemlerin bir kısmı(Karadeniz bölgesinde kanser hastalığı vb.) bu kazayla irtibatı gündeme

gelecektir. Aynı durum İngiltere'deki deli dana hastalığı, Japonya'ya atılan atom bombası, küresel ısınma, kuş gribi vb. olaylar için de geçerlidir.

3. SONUÇ

Bütün risk tanımları gerçeklik ve olasılık arasındaki ayrıma dayanır. Şimdi ve gelecek arasındaki ilişki toplumun kendisi hakkında günümüzde sahip olduğu fikre bağlıdır.(Furedi,2001:44) Risk kavramı toplumun gelecekle baş etme ve kendisinin değişimle konusundaki bakış açısına göre şekillenecektir. Yakın zamana kadar, insanlar hem iyi hem de kötü risklerden bahsediyordu. Ortaçağ da denizcilerin risk alması saygıdeğer bir girişim olarak değerlendirildi. Son yıllarda riskin olumlu tarafı ortadan kaldırılarak daha çok bir sorunu, tehlikeyi veya tehdidi ifade etmektedir. Riskler hesaba katılırken daha çok gelecekte meydana gelebilecek tehlikelere karşı önlem almak şeklinde tezahür etmektedir. Risk kavramı ekonomi ile yan yana geldiğinde "risk" in kendisi ticari bir değer olarak alınıp satılmaya başlamıştır.

Geleneksel toplumdaki modern topluma geçiş sürecinde toplumu, tümüyle yeniden tasarlanması söz konusudur. Yeni bir düzen kurma çabasının merkezinde ise rasyonel bir akıl, bilimsel bilgi, risklerden ve tehlikelerden arındırılmış güvenli bir dünya vardır. Yeni düzen düşüncesi her türlü büyüden, inançtan, korkulardan ve masallardan arındırılmış bir toplumdur. Makinenin çalışması nasılsa toplumunda saat gibi kurgulanmak istenmiştir. Düzen fikri öyle bir noktaya gelmiştir ki modern dönemin ilk yıllarda deliler kent yetkilileri tarafından toplanıyordu ve denize gönderiliyordu.

Modernleşmenin en gelişmiş aşamasında ortaya belirsizlik ve denetlenemezlik sorunları ortaya çıkmıştır. Rasyonel akıl ile tasarlanan toplum sürekli ileriye doğru hamle yapmaktaydı. Modernleşme Beck'e göre kendi başına buyruk bir hale gelmiştir. Sanayi modernliğin eskime sürecinin yeni yüzü risk toplumdur. Sanayi toplumunda karara bağlı üretilen tehlikeleri hem arttıran hem de meşrulaştıran bir anlayış hakimdir. Sanayi toplumları denetleyemedikleri tehlikelerin yaratıcıları ve meşrulaştırıcıları haline geldi. Giddes'a göre küreselleşmenin yaygınlaştırıcı ve yoğunlaştırıcı etkileri bu tehlikeleri daha da belirgin hale getirdi. Modernleşmenin ortaya çıkardığı bu kriz durumu farklı boyutlarda değerlendirildi. Beck'e göre modernliğin ilk dönemlerinde yapılan yanlışların bedelini ödemeye başlamıştık. Risk ve belirsizlik tüm hayatımızı kuşatmıştı. Bumerang etkisi başlamıştı. Üstelik zengin ve yoksul ülke ayrımı yapmadan. Modernleşmenin ilk dönemlerinde nimetlerin/zenginliğin paylaşılması yerini risklerin paylaşılmasına bırakmıştır. Giddens, ise ortaya çıkan doğal risk ve

tehlikelerin telafisi mümkün olduğunu savunmuştur. Fakat imal edilmiş risklerin içerisinde yer alan yüksek etkili risklerin telafisi mümkün değildir. Çünkü bu tür riskler hesaplanması mümkün değildir. Çok uzun bir vadede etkisi devam edecektir. Bilimsel gelişmeler bazı risk ve belirsizlikleri ortadan kaldırırken aynı zamanda yeni risklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Beck'in düşününsel modernleşme söylemi Giddens'ta geç modernleşme kavramıyla dönemsel adlandırma itibariyle aynı fakat içeriğine yüklenen anlam farklılık göstermektedir. Giddens, geç modernite veya radikalleşmiş modernleşme dönemi yaşadığımızı belirtmektedir. Yoğun ve giderek yaygınlaşan yaşam tarzı içerisinde var olan riskler modernizmin karanlık yüzünü ortaya çıkarmaktadır. Beck'e göre bilinçli modernleşmenin merkezinde yer alan kavram öz eleştiri ve eleştirel bakıştır. Düşününsel olması kendi üzerine düşünme ve var olan tüm yapıların eleştiri süzgecinden geçirilmesidir. Beck'e göre modernleşme ile düşününsel modernleşme arasındaki en önemli ayrım "bilinç" kavramında gizlidir. Düşününsel modernleşme kuramı ile toplumsal yaşama bir biçimde müdahale etmek gerektiğini söylemektedir. Topluma müdahale etmek "toplumsal tarihin sonu" tezine bir karşı çıkıştır.

KAYNAKLAR

- Beck, Ulrich, Siyasalığın İcadı, İstanbul: İletişim Yayınları,2005
- Beck, Ulrich, Risk society : Towards a New Modernity, London: Sage Publications,1992
- Doğan, Mehmet, Büyük Türkçe Sözlük, İstanbul: Gerçek Hayat, 2001
- Furedi, Frank, Korku Kültürü: Risk Almanın Riskleri, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001
- Giddens, Anthony & Christopher, Pierson, Modernliği Anlamlandırmak: Anthony Giddens'la Söyleşiler, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2001
- Giddens, Anthony, Modernliğin Sonuçları, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010a
- Giddens, Anthony, Modernite ve Bireysel Kimlik: Geç Modern Çağda Benlik ve Toplum, İstanbul: Say Yayınları, 2010b
- Giddens, Anthony, Elimizden Kaçıp Giden Dünya, İstanbul: Alfa Basım Yayın Dağıtım, 2000
- Lupton, Deborah, Risk, Routledge: London, 1999
- Sennett, Richard, Karakter Aşınması, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010
- Yılmaz, Cevdet, Risk Kapıyı Kırınca Kentlerde Yoksulluk, Dayanışma, Güven ve Güvenlik, İstanbul: Libra Yayınları, 2010.